

ევროკავშირი
საქართველოსთვის
The European Union for Georgia

Empowering Civil Society in Guria, Imereti and Racha-Lechkhumi

სამოქალაქო აქტივიზმის მნიშვნელობა და მოქალაქეთა ჩართულობა

სასწავლო მოდული

№ 8

2020

სამოქალაქო აქტივიზმის მნიშვნელობა და მოქალაქეთა ჩართულობა

სასწავლო მოდული

№ 8

დასაბეჭდად მოამზადა: იმერეთის მხარის მეცნიერთა კავშირი „სპექტრი“

ეს პუბლიკაცია შექმნილია ევროკავშირის მხარდაჭერით.
მის შინაარსზე სრულად პასუხისმგებელია მეწარმე ქალთა ფონდი
და შესაძლოა, რომ იგი არ გამოხატავდეს ევროკავშირის შეხედულებებს.

სარჩევი

შესავალი	4
• წარმოდგენილი მასალის მიზანი და ამოცანები	4
• რას წარმოადგენს სამოქალაქო აქტივიზმი - მცნების განმარტება	4
• სამოქალაქო აქტივიზმის დეფინიციები ქართულ და უცხოურ ინტერნეტ-სივრცეში.....	5
• სამოქალაქო აქტივიზმის პოზიტიური მაგალითები	6
• აქტიური მოქალაქის კონცეფციები	7
• რა არის მოქალაქეთა ჩართულობა	10
დასკვნა	13

შესავალი

სამოქალაქო აქტივიზმი ქვეყანაში დემოკრატიული პროცესების განვითარების, კულტურული, პოლიტიკური თუ სოციალური წინსვლის აუცილებელი წინაპირობაა. ქვეყნების განვითარების ისტორიულ გზაზე მას ყოველთვის უდიდესი როლი ჰქონდა, მაგრამ განსაკუთრებული აქტუალობა სამოქალაქო აქტივიზმმა მას შემდეგ შეიძინა, როდესაც მსოფლიო დემოკრატიული გამოწვევების წინაშე დადგა. დღეს სამოქალაქო აქტივიზმი მსოფლიოს მასშტაბით ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი საკითხია.

ჩართულობა მიმდინარე საჯარო, სოციალურ თუ სახელმწიფოებრივ საკითხებში, მათი ინიციატივები და აქტიურობა წარმოადგენს ქვეყნის განვითარების და წინსვლის აუცილებელ პირობას. მოქალაქეების ჩართულობის გარეშე როგორც ქვეყნის, ასევე მისი ცალკეული რეგიონების განვითარება ვერასდროს მიაღწევს სასურველ შედეგს. ამის გარეშე წარმოდგენელია თანამედროვე სახელმწიფოს ჩამოყალიბება.

ბროშურის მიზანი და ამოცანები:

დავინახოთ მოქალაქეობის, სამოქალაქო საზოგადოების სხვადასხვა კონცეფციები და მახასიათებლები, გავანალიზოთ აქტიური მოქალაქის და სამოქალაქო მონაწილეობის მექანიზმები საქართველოს რეალობასთან მიმართებით.

ტერმინი „სამოქალაქო აქტივიზმი“ სხვადასხვა წყაროში სხვადასხვაგვარად არის განმარტებული. მაგალითად, ამერიკის ფსიქოლოგთა ასოციაცია - APA - მას განმარტავს, როგორც „საზოგადოებრივი ინტერესებით შემუშავებულ და განხორციელებულ ინდივიდუალურ ან კოლექტიურ საქმიანობას“, ან კიდევ, როგორც “მოქალაქეთა მოქმედებებს, რომლებიც მიმართულია სოციალური, პოლიტიკური, ეკონომიკური და სხვა სახის

ცვლილებებისაკენ” (Obar, 2012) შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სამოქალაქო აქტივიზმი, როგორც სამოქალაქო საზოგადოების აუცილებელი მახასიათებელი, გულისხმობს აქტიურ მოქალაქეობას ანუ მოქალაქეთა ჩართულობას საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში და მათ პასუხისმგებლიან დამოკიდებულებას საზოგადოებაში მიმდინარე პროცესების მიმართ.

სამოქალაქო აქტივიზმის დეფინიციები ქართულ და უცხოურ ინტერნეტ-სივრცეში

ქართულ ინტერნეტ-სივრცეში ნაკლებად შეხვდებით სამოქალაქო აქტივიზმის სტრუქტურირებულ განმარტებას. ბეგიაშვილი და სხვები (2007) გვთავაზობენ აქტიური მოქალაქეობის ინდიკატორებს: საზოგადოებაში პასუხისმგებლობის საკუთარ თავზე აღება, გადაწყვეტილების მიღებაში წვლილის შეტანა, საზოგადოებაში მომხდარი ცვლილებების გააზრება, ადაპტაციის სტრატეგიების შემუშავება და სხვ.

სამოქალაქო განათლების ლექსიკონი გვთავაზობს სამოქალაქო საზოგადოების დეფინიციას, როგორც „განვითარებული სოციალურ-ეკონომიკური, პოლიტიკური, სულიერ-ზნეობრივი ურთიერთობების საზოგადოება, რომელსაც ახასიათებს მაღალი საერთო და სოციალურ-პოლიტიკური კულტურა“. ბრანდერი (2004) განსაზღვრავს მოქალაქეობის სამ კომპონენტს: 1. სამოქალაქო კომპონენტს, რომელიც პიროვნულ თავისუფლებას გულისხმობს; 2. პოლიტიკურ კომპონენტს, რომელიც პოლიტიკური ძალაუფლების განხორციელებაში მონაწილეობას ეხება; 3. სოციალურ კომპონენტს, რომელიც დაკავშირებულია ღირსეული საცხოვრებელი პირობების არსებობასთან. იგივე ავტორი მიუთითებს, რომ მოქალაქეობაზე განყენებულად ვერ ვილაპარაკებთ, რადგან თავად ამ ცნებას მხოლოდ მაშინ აქვს აზრი, როდესაც იგი საზოგადოებისა და პოლიტიკური სისტემის რეალურ მოთხოვნილებებთანაა კავშირში. მოქალაქეობა ეს არის აქტიური მონაწილეობა საზოგადოების ცხოვრებაში, რომელსაც თან ახლავს როგორც უფლებები, ისე ვალდებულებები (ბრანდერი, 2004).

შედარებისათვის მოვიძიეთ სამოქალაქო აქტივიზმის განმარტება სხვადასხვა წყაროებში. ამერიკის ფსიქოლოგიური ასოციაცია - APA სამოქალაქო ჩართულობას განსაზღვრავს, როგორც: „საზოგადოებრივი ინტერესებით შემუშავებული და განხორციელებული ინდივიდუალური ან კოლექტიური საქმიანობა“. მსგავს დეფინიციას გვთავაზობს სოციალური კვლევების საერთაშორისო ინსტიტუტი, რომლის მიხედვითაც, სოციალური აქტივიზმი არის სოციალური ნორმები და პრაქტიკები, რომლებიც ზრდიან მოქალაქეების ჩართულობას საზოგადოებრივ პოლიტიკასა და გადაწყვეტილებების მიღებაში.

ერლიხი (2000), წიგნში „Civic Responsibility and Higher Education“, გვთავაზობს სოციალური ჩართულობის შემდეგ განმარტებას: „მუშაობა, რათა მოხდეს ცვლილებები თემში და ამ ცვლილებების მოსახდენად საჭირო ცოდნის, უნარების, ფასეულობებისა და მოტივაციის შემუშავება“. თითქმის იდენტურ განმარტებას გვამოწმებს ობარი (2012), რომლის მიხედვითაც, სამოქალაქო აქტივიზმი არის მოქალაქეთა მოქმედებები, რომლებიც მიმართულია სოციალური, პოლიტიკური, ეკონომიკური და სხვა სახის ცვლილებებისაკენ. საბოლოოდ, როგორც ქართული, ისე საერთაშორისო წყაროებიდან მოხმობილი განმარტებები ორიენტირებულია პირადი პასუხისმგებლობის საკითხზე და სამოქალაქო აქტივიზმში მოიაზრება რიგითი მოქალაქეების მიერ ისეთი აქტების განხორციელება, რომლებსაც საზოგადოებისათვის დადებითი შედეგები მოაქვთ.

სამოქალაქო აქტივიზმის პოზიტიური მაგალითები

სამოქალაქო აქტივიზმის პოზიტიური მაგალითები საკმაოდ მრავლადაა გასულ საუკუნეში. ჯერ კიდევ 1978 წელს, ქართული ენის დასაცავად ქუჩაში გამოსულმა ახალგაზრდებმა იმპერიული რეჟიმის პირობებში მიაღწიეს წარმატებას. ეს თითქოს პატარა ნაბიჯი ძალიან დიდი მოტივაციის ფაქტორი გახლდათ ეროვნული თვითგამორკვევისა და თავისუფლებისთვის ბრძოლის გზაზე.

თანამედროვე სამოქალაქო აქტივიზმის მაგალითია 13 ივნისის ტრაგედია, როცა რიგითმა მოქალაქეებმა ჩათვალეს, რომ თითოეულ მათგანს შეეძლო თუნდაც ძალიან მცირე წვლილი შეეტანა იმ დამანგრეველი შედეგების გამოსწორებაში, რაც წყალდიდობას მოჰყვა.

სამოქალაქო აქტივიზმის საინტერესო მაგალითია 16 წლის შვედი გოგონას - გრეტა ტუნბერგის აქტივობა. მიუხედავად იმისა, რომ ის ძალიან ახალგაზრდა იყო, მისთვის

მიუღებელი და არაეფექტური აღმოჩნდა შვედეთის გარემოსდაცვითი პოლიტიკა და პოლიტიკოსების ყურადღების მისაქცევად ქვეყნის მასშტაბით მოსწავლეებისა და სტუდენტების გაფიცვას ჩაუდგა სათავეში. საპროტესტო აქციის არსი იმაში მდგომარეობდა, რომ პარასკევობით სკოლები და უნივერსიტეტები ცარიელდება, ახალგაზრდები კი საპროტესტო მსვლელობას აწყობენ.

გრეტას თანამოაზრეები სხვა ქვეყნებშიც გამოუჩნდნენ და მსგავს კამპანიებს ჩაუდგნენ სათავეში. „თქვენ ჩვენს მომავალს იპარავთ!“ - გრეტამ ამ სიტყვებითა და ემოციური გამოსვლით გაეროს სხდომაზე ახალგაზრდების მნიშვნელოვანი მესიჯები გააჟღერა.

საინტერესოა ჰაინრიხ ბიოლის ფონდის მიერ 2012 წლის მარტში გამართული საჯარო დისკუსია სახელწოდებით „მოქალაქის როლი პოლიტიკაში - რას ნიშნავს სამოქალაქო აქტივიზმი“, რომელშიც მოცემულია სამი ექსპერტის მოხსენება და დისკუსია. ექსპერტები სამოქალაქო აქტივიზმს განმარტავენ, როგორც მოქალაქეთა რეაქციას სახელმწიფოს მიერ იგნორირებულ ან სახელმწიფოს მიერ შექმნილ პრობლემაზე. ერთ-ერთი მათგანი ქართულ სამოქალაქო აქტივიზმს აკრიტიკებს და ხაზს უსვამს, რომ საქართველოში სამოქალაქო აქტივიზმს ძირითადად ემოციური წინაპირობები აქვს. ის ასევე საუბრობს ქვეყანაში პლურალიზმის პრობლემის შესახებ. აღნიშნული დისკუსიის სათაურიდან და მასში გამოთქმული მოსაზრებებიდან ჩანს, რომ სამოქალაქო აქტივიზმის გაგება საქართველოში უფრო მეტად პოლიტიკურ ასპექტებთანაა დაკავშირებული და არაპოლიტიკურ საკითხებს ნაკლებად ეხება.

"ყურადღება მხოლოდ არასამთავრობო ორგანიზაციებზე გადავიტანეთ. ეს არის მთავარი სტერეოტიპი, რაც უნდა დაინგრეს. ჩვენს საზოგადოებაში ლამის მიჩნეულია, რომ სამოქალაქო აქტივობა რაღაცა ტიპის ორგანიზაციულ თუ არასამთავრობო სექტორს

უკავშირდება" - დისკუსიაზე გამოთქმული ეს მოსაზრება ზუსტად ასახავს იმ მთავარ პრობლემას თუ თავსატეხს, რომელიც დღეს საქართველოში სამოქალაქო სექტორის წინაშე დგას.

საკითხისადმი მსგავსი დამოკიდებულება ჩანს სამოქალაქო აქტივიზმის საკითხზე ჩატარებულ ბოლოდროინდელ კვლევებშიც. 2017 წლის ახალგაზრდობის კვლევის მიხედვით (ებერტის ფონდი, 2017) ახალგაზრდების მნიშვნელოვანი ნაწილი არ ენდობა მთავრობას (34%) და ადგილობრივ თვითმმართველობას (32%), მაშინ როცა მათი უმრავლესობა (56%) მნიშვნელოვნად მიიჩნევს არჩევნებში მონაწილეობას. მეორე მხრივ, კი გამოკითხულთა მხოლოდ 6%-ს აქვს მონაწილეობა მიღებული სამოქალაქო შეხვედრებში, 2% გახლდათ სოციალური აქციის მონაწილე და 4%-ს ხელი აქვს მოწერილი რაიმე სახის პეტიციაზე. მიუხედავად აქტივიზმის პოლიტიკური გაგებისა, კვლევა ასევე გვიჩვენებს, რომ რეალურად ახალგაზრდების მხოლოდ 2% არის ნამყოფი პოლიტიკური პარტიის შეკრებაზე და 1% - პოლიტიკურ აქციაზე. ამ მონაცემებზე დაყრდნობით შეიძლება ითქვას, რომ არსებობს პროტესტის გრძნობა, თუმცა როგორც პოლიტიკურ, ისე არაპოლიტიკურ სამოქალაქო აქტივიზმში ახალგაზრდობა პასიურადაა ჩართული.

აქტიური მოქალაქის კონცეფციები

მოქალაქეობრივი აქტიურობა ან აქტიური მოქალაქის კონცეფცია მრავალმხრივი და მრავალფუნქციურია და მისი დახასიათებისა და ჩამოყალიბებისათვის ბევრი ერთმანეთის შემავსებელი და გამომრიცხველი მოსაზრება შეიძლება არსებობდეს. ძირითადად, მოქალაქის რაობა სამ სხვადასხვა ჭრილში განიხილება:

- მოქალაქეობა - სამართლებრივი სტატუსი;
- უფლებები და პასუხისმგებლობები - რის გაკეთება შეუძლია ან არ შეუძლია მოქალაქეს. ეს კონცეფცია პრაქტიკულად სახელმწიფოს მიერ მოქალაქეობის სტატუსს არეგულირებს სამართლებრივ ფარგლებში;
- რას მოიმოქმედებს მოქალაქე - გამოცდილება და პრაქტიკა, რითაც მოქალაქე საზოგადოებასთან მიკუთვნების და მისი წევრობის დემონსტრირებას ახდენს.

აბსოლუტურად ცხადია, რომ სამივე კონცეფცია ერთმანეთთან მჭიდროდაა არის

დაკავშირებული. პირველი აღწერითი ხასიათისაა, თუმცა მეორე და მესამე კონცეფციები, ფაქტობრივად, აყალიბებენ მოქალაქის

სამართლებრივ-საზოგადოებრივ ხასიათს და მის მოქალაქეობრივ მსოფლმხედველობას. ღირსებისა და თანასწორობის პრინციპებიდან დამოუკიდებლად, რაც ადამიანის

უფლებების საფუძველია, ინდივიდს გარკვეული, კარგად გაცნობიერებული პასუხისმგებლობებიც ეკისრება.

ეს პასუხისმგებლობებია:

1. ადამიანი, რომელიც საზოგადოების სიკეთეებით და შესაძლებლობებით სარგებლობს, ამ რესურსების საკუთარი კეთილდღეობისათვის გამოსაყენებლად უნდა ითვისებდეს და ემორჩილებოდეს საზოგადოებაში თანაცხოვრების წესებსა და პრინციპებს;

2. თუ ინდივიდი სრულად ან ნაწილობრივ ახდენს საკუთარი უფლებების განხორციელებას, მაშინ მან საშუალება უნდა მისცეს სხვებსაც იმავეს კეთებისა. ამ პრინციპის დაუცველობის შემთხვევაში, ყველას ექნება უფლება, შეზღუდოს სხვათა უფლებები. სხვადასხვა სახელმწიფო მოქალაქეობის ამგვარ კონცეფციას სხვადასხვაგვარად უწოდებს. „მაღალი სამოქალაქო ცნობიერების, „მოქალაქეობრივი მოწოდების“, „აქტიური მოქალაქის“ არსებობა საზოგადოებრივი კეთილდღეობის აუცილებელ წინაპირობად მიიჩნევა.

ამგვარად, მოქალაქე საზოგადოებრივ ინტერესებს ვიწრო, კერძო ინტერესებზე მაღლა აყენებს. ამგვარი მხოფლმხედველობის მქონე მოქალაქეების სიმრავლე, მათ განხორციელებული სახელმწიფო მართვა განაპირობებს დემოკრატიული ღირებულებების დამკვიდრებასა და დინამიურ განვითარებას. შესაბამისად, აქტიური მოქალაქე იმგვარ ინდივიდს წარმოადგენს, რომელიც ერთი მხრივ, იზიარებს საზოგადოებრივ ღირებულებებს, ხოლო, მეორე მხრივ კი, თავად იღვწის საზოგადოების განვითარებისთვის. ეს კონცეფცია მორალური და ეთიკური პრინციპებიდან გამომდინარეობს და პასუხისმგებლობისა და ვალდებულებების გრძნობას უკავშირდება საზოგადოების წინაშე. ამ პრინციპების მიხედვით, საზოგადოებრივი სიკეთის შექმნაში მონაწილეობა მოქალაქეობის კარგად გაცნობიერებული, სრულუფლებიანი წევრობის სურვილის მქონეს ინდივიდებს ძალუძთ, რომლებიც, ერთი მხრივ, საკუთარ სარგებელს სახალხო სიკეთისა და შესაძლებლობების სამართლიანად და დამსახურებულად გამოყენებაში ხედავენ, ხოლო, მეორე მხრივ კი, სურთ, რომ სხვებმაც ისარგებლონ იდენტური სიკეთეებითა და შესაძლებლობებით.

აქტიური მოქალაქეობის 7 ძირითადი ინდიკატორი გამოიყოფა:

1. მოხალისეობრივი მუშაობა ორგანიზაციებსა და ქსელებში;
2. ღონისძიებების ორგანიზება და საქმიანობის წარმართვა თემსა და საზოგადოებისათვის;
3. არჩევნებში მონაწილეობა;
4. პოლიტიკური საქმიანობაში მონაწილეობა;
5. ინტერესის ჯგუფებში ჩართულობა;
6. მშვიდობიან პროტესტებში მონაწილეობა;
7. საჯარო დებატებში მონაწილეობა.

მოქალაქეობრივი აქტივობა ადამიანის ბუნებიდან, მის თანამონაწილეობის სურვილიდან, მოთხოვნილებსა და საჭიროებებიდან გამომდინარეობს. „მაღალი სამოქალაქო ცნობიერების, მოქალაქეობრივი მოწოდების, მოქალაქის ჩამოყალიბება თავისთავად არ ხდება. ამისათვის ინდივიდის, როგორც მოქალაქის აღზრდა აუცილებელია. მოქალაქეობრივი აღზრდა დემოკრ

ატიული პრინციპების, უნარ-ჩვევების და ღირებულებების შესწავლით, უფლებებისა და მოვალეობების შესახებ ცნობიერების ამაღლების, პასუხისმგებლობის გრძნობის განვითარების გზით არის შესაძლებელი. სამოქალაქო განათლების მთავარი მიზანი კი მოქალაქის სულიერი, მორალური, სოციალური და კულტურული თვითშეგნების ამაღლებაა. ფუნდამენტური საკითხები, რომლებიც მოქალაქეობრივი ცნობიერებისა და მაღალი თვითშეგნების არსებობას ადასტურებს:

- პოლიტიკური წიგნიერება, რომელიც იდეოლოგიური თეორიების პრაქტიკაში ასახვის შესაძლებლობის, განვითარებისა და შედეგების დანახვის უნარს, ეთიკური და მორალური პოლიტიკის კონცეფციის გაცნობიერებისა, მიღებისა და აღსრულების სურვილს აერთიანებს;
 - სოციალური და მორალური თვითშეგნება,
 - სამართლიანობისა და სამართლის, უფლებების, მოვალეობების და პასუხისმგებლობის სისტემებს აერთიანებს;
 - მონაწილეობის სახეები და პრინციპები, რომლებიც ინდივიდის მიერ ცხოვრებისეული მიზნებისა და საზოგადოებრივი ფასეულობების გათავისებების უნარებს აერთიანებს;
 - მრავალფეროვნებისა და განსხვავების პატივისცემა, რომელიც ცალკეული ჯგუფების თავისებურებების, ამ ჯგუფებში საკუთარი მიკუთვნების სურვილის, საკუთარი როლის, ფასეულობებისა და ხედვების მასშტაბურობისა და ერთიანობის პირობებში უფრო და უფრო აქტუალური ხდება;
 - შესაბამისად, შინაარსობრივი და არსობრივი ცნობიერების გარდა, აქტიური თუ ეფექტური მოქალაქეობის მისაღწევად აუცილებელია სხვადასხვა უნარების კომპლექსური განვითარება.
 - კომუნიკაციური, რომლებიც კვლევისა და ანალიზის შედეგების, საკუთარი შეხედულების ჩამოყალიბების/ფორმირების, დებატებისა და დისკუსიის წარმართვის უნარ-ჩვევებს აერთიანებს.
 - სააზროვნო, რომელიც დასაბუთების, რეფლექსიის და სინთეზირების, ანალიზის, დასაბუთების, შეფასების უნარ-ჩვევებს აერთიანებს.
 - თანამშრომლობითი, რომელიც გუნდში მუშაობის, საკუთარი როლია და ფუნქციის დანახვისა და შესრულების, გუნდის წევრთა დაფასებისა და განვითარების უნარ-ჩვევებს აერთიანებს.
 - პრობლემის გადაჭრის, კონფლიქტების პრევენციისა და დარეგულირების, მედიატორის, ფასილიტატორის უნარ-ჩვევებს აერთიანებს.
 - შრომითი, რომელიც საზოგადოებრივი კეთილდღეობისათვის საკუთარი პროდუქტიულობისა და ეფექტურობის უნარ-ჩვევებს, ეკონომურ-სოციალური კავშირების გააზრებას მოიცავს.
- სამოქალაქო მონაწილეობა ორი ტიპის ჩართულობას გულისხმობს:

- ჰორიზონტალური, რომელიც სათემო-საზოგადოებრივ დონეზე მონაწილეობით ხასიათდება. (საზოგადოებრივი);
- ვერტიკალური, რომელიც პოლიტიკურ პროცესებსა თანამშრომლობისა და სახელმწიფო ინსტიტუციებში ჩართულობით ან ინსტიტუციებთან კავშირების არსებობით ხასიათდება. (სამოქალაქო).

ამასთან, ჰორიზონტალური მონაწილეობა ხდება მეტწილად ვერტიკალურის წინაპირობა. ეს გარდამავალი ნაბიჯი არც ძალდატანებითია და არც აუცილებელი.

რთულდება იმ საზოგადოებრივი კავშირების სისუსტის ან არარსებობის შემთხვევაში, რომელსაც ჰორიზონტალური მონაწილეობა წარმოშობს.

სამოქალაქო ჩართულობა

ცნობილი ამერიკელი მკვლევარი, ლარი დაიმონდი აქტიური სამოქალაქო საზოგადოების, რომელიც ჩართულია ხელისუფლების ყოველდღიურ საქმიანობაში, 10 ძირითად ფუნქციას გამოყოფს.

1. უკვე შემდგარ, დემორკრატიულ სახელმწიფოში, ასეთი ასოციაციები აქტიურად აკონტროლებენ ხელისუფლებას და უზრუნველყოფენ, იმას რომ მან არ გადაუხვიოს დემორკრატიულ კურსს, ხოლო ავტორიტატულ სახელმწიფოებში ხელს უწყობენ დემოკრატიული იდეების განვითარებას და სახელმწიფოს დემოკრატიზაციის პროცესს.
2. მოქალაქეთა დიდი მასების აქტიური მონაწილეობა ამ პროცესებში ზრდის პოლიტიკური გადაწყვეტილებების ეფექტურობასა და მათი ავტორების კვალიფიკაციას.
3. სხვადასხვა ასოციაციებში გაწევრიანებული ინდივიდები იზიარებენ ერთმანეთის შეხედულებებსა და ფასეულობებს, რითაც ხელს უწყობენ როგორც საზოგადოების შიგნით, ასევე მის მიღმა ისეთი მნიშვნელოვანი ღირებულებების დამკვიდრებას როგორცაა ტოლერანტობა, თანხმობა და სხვა.
4. ასევე ხელს უწყობენ ისეთი ჯგუფების წახალისებასა და საზოგადოებრივ აქტივობებში ჩართვას, რომლებიც ისტორიულ კონტექსტში გამოთიშულნი იყვნენ აქტიურ პოლიტიკურ-სოციალურ ცხოვრებას და ხელისუფლების მიერ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში მონაწილეობას.
5. ამგვარი ასოციაციები მონაწილეობენ საზოგადოების შიგნით არსებულ კლასთა შორის კონფლიქტების დარეგულირებაში, რაც საბოლოო ჯამში სასარგებლოა მთლიანად საზოგადოების დემოკრატიული განვითარებისათვის.
6. ამგვარ დაპირისპირებებში მონაწილეობა და გადაწყვეტა ხელს უწყობს პოტენციური პოლიტიკური ლიდერების ჩამოყალიბებასა და გარდამავალ პერიოდში ადამიანის ისეთი ძირითადი უფლების დაცვას, როგორც არის საარჩევნო ხმის უფლება და მთლიანად საარჩევნო პროცესის მონიტორინგი.
7. ზოგადად, ორგანიზაციები, რომლებიც ორიენტირებულნი არიან ადამიანის უფლებების დაცვაზე დემოკრატიული გარდაქმნის პროცესის წარმატებით დასრულების შემდეგ

განაგრძობენ აქტიურ ჩართულობას რეფორმის განხორციელების პროცესში, რათა მთავრობამ უარი არ განაცხადოს დაპირების შესრულებაზე.

8. „იდეათა ბაზრისა“ და ინფორმაციის თავისუფლად მიმოცვლის შესაძლებლობის ზრდით იგი ახერხებს მოქალაქეების ჩაბმას თავიანთი უფლებების შესახებ ინფორმაციის მიღებასა და დაცვაში.

9. ასეთ დროს სამოქალაქო საზოგადოებების შექმნა ხელს უწყობს ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავების პროცესში იმ ადამიანების ჩართულობას, რომელთაც უშუალოდ შეიძლება შეეხოთ ესა თუ ის რეფორმა.

10. რაც შეეხება უკანასკნელ ფუნქციას, იგი მნიშვნელოვანწილად არის დაკავშირებული პირველ ცხრასთან, რომლის საფუძველზეც საზოგადოება ინდივიდში ზრდის სახელმწიფოს პატივისცემას. ეს უკანასკნელი კი ხელს უწყობს ინდივიდის ჩართულობას, პოლიტიკური სისტემის პასუხისმგებლობის ზრდას და ამით თავად სისტემის ლეგიტიმაციის ზრდას.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ დიდი რაოდენობით სამოქალაქო ორგანიზაციების შექმნა ყოველთვის და ავტომატურად ლიბერალური დემოკრატიის განვითარებას არ განაპირობებს. მაგალითად, მე-20 საუკუნის 20-30-იან წლებში, გერმანიაში დიდი რაოდენობით სამოქალაქო ორგანიზაციების ჩამოყალიბებამ, რომლებიც ძირითადად უმრავლესობაში მყოფი პირების იდეებისა და ფასეულობების გავრცელებას ისახავდნენ მიზნად, სუსტი პოლიტიკური ძალის არსებობის პირობებში თავად შეუწყო ხელი ხელისუფლებაში არადემოკრატიული ძალების მოსვლას.

CRRC-საქართველოს მიერ ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტისათვის (NDI) გასული 2019 წლის ნოემბერში ჩატარებული გამოკითხვის შედეგების თანახმად, საქართველოს მოსახლეობის 95%-ს ქვეყნის დემოკრატიული განვითარებისთვის მნიშვნელოვნად მიაჩნია მოქალაქეთა მონაწილეობა საზოგადოებრივ პროცესებში. ამასთან, არაერთი კვლევით დასტურდება, რომ საქართველოში სამოქალაქო ჩართულობის დონე ჯერ კიდევ დაბალია.

სამოქალაქო ჩართულობა, ანუ მოქალაქეთა მონაწილეობა საზოგადოებრივ პროცესებში, ძალიან მნიშვნელოვანია, თუ ადამიანებს სურთ, არ იყვნენ ხელისუფლების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების პასიური შემსრულებლები და მთავრობა მათ წინაშე ანგარიშვალდებული იყოს. ეს სწორედ ის მექანიზმია, რაც მოქალაქეებს შესაძლებლობას აძლევს, გავლენა მოახდინონ საკუთარი უზნის, ქალაქის ან ქვეყნის სოციალურ, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ განვითარებაზე, პროცესებზე, რომლებიც უშუალოდ აისახება მათი ცხოვრების ხარისხზე.

როდესაც სამოქალაქო ჩართულობაზე ვსაუბრობთ, ვგულისხმობთ როგორც მის ფორმალურ, ასევე არაფორმალურ გამოვლინებებს. პირველ შემთხვევაში საუბარია სხვადასხვა საზოგადოებრივი ორგანიზაციის წევრობაზე, მათ საქმიანობასა თუ ღონისძიებებში ჩართულობაზე, პოლიტიკურ პროცესში მონაწილეობაზე, მაგალითად, არჩევნებში ხმის მიცემის გზით. არაფორმალური ჩართულობა კი გულისხმობს ინდივიდუალურ ან ჯგუფურ

მოხალისეობას, ისეთ აქტივობებში მონაწილეობას, როგორცაა, მაგალითად, სადარბაზოს და ეზოს დასუფთავება.

ფორმალური ჩართულობის კონკრეტული მაგალითებისთვის შეგვიძლია CRRC-NDI-ის 2015 წლის აგვისტოს გამოკითხვის შედეგებს მივმართოთ: როგორც ირკვევა, გამოკითხვამდე ბოლო 12 თვის მანძილზე საჯარო შეხვედრებს მოსახლეობის მხოლოდ 9% დასწრებია, დემონსტრაციას – 3%, ასეთივეა პეტიციაზე ხელის მომწერთა წილიც. მსგავს სურათს გვიჩვენებს სხვა გამოკითხვების შედეგებიც, მაგალითად, 2014 წლის აპრილ-მაისში CRRC-საქართველოს მიერ აშშ-ის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) მიერ დაფინანსებული „საჯარო პოლიტიკის, ადვოკატირებისა და სამოქალაქო საზოგადოების განვითარების პროგრამის“ (G-PAC) ფარგლებში ჩატარებული გამოკითხვა სამოქალაქო ჩართულობის შესახებ.

G-PAC-ის გამოკითხვის შედეგებიდან ვიგებთ, რომ საქართველოს მოსახლეობის მხოლოდ 2%-ია რაიმე გაერთიანების, კლუბის ან ასოციაციის წევრი – რომელთა შორის ისეთი გაერთიანებებიც მოიაზრება, როგორცაა წიგნების მოყვარულთა, მწერალთა ან ხელოვანთა კლუბები, თეატრის, ცეკვის ან სპორტის მოყვარულთა გაერთიანებები, თუნდაც რაიმე ონლაინგაერთიანება.

G-PAC-ის გამოკითხვა საინტერესო სურათს გვთავაზობს არასამთავრობო ორგანიზაციების საქმიანობაში მოქალაქეების მონაწილეობის შესახებ, რაც აგრეთვე ფორმალური ჩართულობის ერთ-ერთ ინდიკატორს წარმოადგენს. გარდა იმისა, რომ მოსახლეობის ძალზე მცირე წილია არასამთავრობო ორგანიზაციების წევრი, მცირეა მათი წილიც, ვინც, ფორმალური გაწევრიანების გარეშე, მონაწილეობას იღებს ამ ორგანიზაციების საქმიანობაში ან ურთიერთობს მათთან. კერძოდ, გამოკითხვის ჩატარებამდე 12 თვის მანძილზე არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ მოწყობილ შეხვედრებსა და ტრენინგებში მოსახლეობის 10%-ზე ნაკლებს მიუღია მონაწილეობა.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიზეზი, რაც შეიძლება აფერხებდეს მოქალაქეების არასამთავრობო ორგანიზაციებში გაწევრიანებას ან მათ საქმიანობაში ჩართვას, შესაძლოა, იყოს აცდენა არასამთავრობოთა საქმიანობის სფეროებსა და მოსახლეობის ინტერესებს შორის. 2014 წელს, G-PAC-ის გამოკითხვის მონაცემებით, მოსახლეობის თითქმის მესამედი (31%) აცხადებდა, რომ საქართველოში არასამთავრობოები ძირითად ყურადღებას უთმობენ არჩევნებს. ეს მაშინ, როდესაც მოსახლეობისთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი საკითხები ეკონომიკურ მდგომარეობას უკავშირდება, რასაც აჩვენებს როგორც ხსენებული G-PAC-ის, ასევე ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტის გამოკითხვების შედეგები.

აღსანიშნავია, რომ საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ პროცესებში ფორმალური მონაწილეობის დაბალი დონის პარალელურად, შედარებით მაღალია მოსახლეობის მიერ გამოხატული ინტერესი ასეთი მონაწილეობისადმი. G-PAC-ის გამოკითხვის შედეგების

თანახმად, 35% ამბობს, რომ გაწევრიანდებოდა ორგანიზაციაში, რომელიც საზოგადოებისთვის მნიშვნელოვანი საკითხების გადასაჭრელად იმუშავებდა. გაწევრიანების სურვილი ჭარბობს 18-დან 35 წლამდე ადამიანებს შორის, ვისაც უფრო მაღალი განათლება აქვს მიღებული და ინტერნეტის ხშირი მომხმარებელია. ეს მექანიკურად არ ნიშნავს, რომ მოსახლეობის 35% მზად არის, ამა თუ იმ ორგანიზაციის წევრი გახდეს, თუმცა ორგანიზაციებს გარკვეულ მინიშნებას აძლევს, სად შეიძლება ეძიონ რესურსი.

საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ პროცესებში ფორმალური მონაწილეობის დაბალი დონისაგან განსხვავებით, კვლევები აჩვენებს, რომ საქართველოში შედარებით უფრო მაღალია არაფორმალური მონაწილეობის ზოგიერთი ფორმა. მაგალითად, G-PAC-ის 2014 წლის გამოკითხვის შედეგების თანახმად, 29% ამბობს, რომ ბოლო ექვსი თვის განმავლობაში მონაწილეობა მიუღია საზოგადო ადგილის (ეზოს, სადარბაზოს და ა.შ.) დასუფთავებაში. გაცილებით ხშირია ჩართულობა ისეთ ქვეყნებში, რომლებსაც, როგორც წესი, სამოქალაქო ჩართულობის ხელისშემწყობ ფაქტორებად განიხილავენ: მოსახლეობის ნახევარზე მეტი ამბობს, რომ დახმარება ნაცნობ ან უცხო ადამიანს, მიუცია ფული მათხოვრისათვის; თითქმის მესამედი ამბობს, რომ გაუღია თანხა ქველმოქმედების მიზნით.

იმისათვის, რომ სამოქალაქო ჩართულობის ეს სახეობები საერთო მიზნის მისაღწევად ფორმალურ და ორგანიზებულ თანამშრომლობაში გადაიზარდოს, მნიშვნელოვანია, რომ საზოგადოების წევრები ერთმანეთს ენდობოდნენ. უნდობლობა შეიძლება გახდეს ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი, რაც ხელს უშლის საერთო მიზნის გარშემო ორგანიზებასა და, საბოლოო ჯამში, სამოქალაქო ჩართულობას. როგორც ირკვევა, საქართველოში ადამიანები თანამოქალაქეთა უმეტესობას ნაკლებად ენდობიან. G-PAC-ის გამოკითხვის შედეგების თანახმად, ჯამში, მოსახლეობის 18% ამბობს, რომ შეუძლია ენდოს ადამიანების უმეტესობას, საქართველოში მსოფლიო ღირებულებების კვლევის 2014 წლის დეკემბრის გამოკითხვის შედეგებიდან კი კარგად ჩანს, როგორ მცირდება საქართველოს მოსახლეობის ნდობა თუ, ერთი მხრივ, ახლობლებზეა საუბარი და, მეორე მხრივ, უცხოებზე: თუ მოსახლეობის 91% ამბობს, რომ სრულად ენდობა საკუთარი ოჯახის წევრებს, მეზობლების მიმართ სრულ ნდობას მხოლოდ 27% აფიქსირებს, ნაცნობების მიმართ – 15%, ხოლო ახლადგაცნობილი ხალხის მიმართ – მხოლოდ 1%. ზოგადად, ადამიანების მიმართ ნდობას 10%-იც კი არ აფიქსირებს. შედარებისთვის, შესაბამისი მაჩვენებელი განსაკუთრებით მაღალია გერმანიაში, ახალ ზელანდიაში, შვედეთსა და ჰოლანდიაში, სადაც ის 44%-დან 66%-მდე მერყეობს. საქართველოზე დაბალი ნდობა კი ისეთ ქვეყნებში ფიქსირდება, როგორებიცაა განა, კოლუმბია, ბრაზილია.

დასკვნა

აქ პოპულარულად იყო წარმოდგენილი მასალა, რათა გაგვეანალიზებინა, რა ურთიერთობაშია ერთმანეთთან აქტიური მოქალაქე და სამოქალაქო საზოგადოება, რა მნიშვნელობა აქვს მოქალაქეობრივ მონაწილეობას/ ჩართულობას საზოგადოებრივ თანამონაწილეობაზე, რა ინსტრუმენტები არსებობს თანამონაწილეობისთვის.

მნიშვნელოვანია გავაცნობიეროთ საკუთარი მოქალაქეობრივი პოზიცია, საზოგადოებრივი ხედვა და ის კავშირები, რომლებიც ჩვენს საზოგადოებაში არსებობს.

გამოყენებული ინტერნეტ შესაძლებლობები:

ავტორიტარული ლიბერალიზმი და სამოქალაქო საზოგადოება საქართველოში - ბაქარ ბერეკაშვილი, 2019 წლის თებერვალი, <http://european.ge/699/> .

ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტის (NDI) საზოგადოებრივი აზრის კვლევა, 2012.

დემოკრატიაზე გარდამავალი პერიოდი და აქტიური მოქალაქეობა: სატრენინგო მასალები - მალხაზ ბეგიაშვილი, დავით მოსტოლანაშვილი, დიანა ლეჟავა, დავით ლოსაბერიძე, მარიამ მკალავიშვილი, გიორგი ნოზაძე, სოლომონ ნოზაძე. DVV International, 2017.

დემოკრატია და მოქალაქეობა - გრიერ ბუროსი, ზაზა რუხაძე, მარინე კვაჭაძე, ლელა გაფრინდაშვილი, ლევან იზორია. საკითხავი მასალა სტუდენტებისთვის, საარჩევნო სისტემების საერთაშორისო ფონდის წარმომადგენლობა, 2011, გვ.117-163.

სახალხო დამცველის სხვადასხვა წლების საპარლამენტო ანგარიშები.